

государственных стандартов и подлежат согласованию с государственными органами по вопросам, входящим в их компетенцию.

Международные и региональные стандарты и нормативные документы по стандартизации применяются на территории Республики Казахстан одинаковым образом и в равной степени с государственными стандартами и нормативными документами по стандартизации Республики Казахстан.

Рыскалиев Дәулет Уразғалиевич
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ азаматтық құқық және азаматтық
іс жүргізу, еңбек құқығы кафедрасының аға оқытушысы

ЕҢБЕК ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАДАҒАЛАУДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРАТЫН **МЕМЛЕКЕТТІК ОРГАНДАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘРТЕБЕСІ**

Қай мемлекетте болмасын еңбек қауіпсіздігінің қаншалықты қамтамасыз етілгендігі, тікелей, сол мемлекеттің осы бағытта ұстанатын саясатына, адамның өмірін, денсаулығын сақтауға бағытталған ұйымдастырушылық, техникалық және санитарлық – гигиеналық іс-шаралардың халықаралық, ұлттық стандарттарға, техникалық регламенттерге, нормативтерге қаншалықты сәйкес келетіндігімен және осы аталмыш іс-шаралардың дер кезінде іске асырылуын уәкілетті мемлекеттік органдармен бақылауға, қадаға алынуымен айқындалады.

Еңбек қауіпсіздігін қамтамасыз ету бағытында, соңғы сегіз жыл аралығында, ұлттық стандарттау жүйесін Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 қарашадағы № 603-III «Техникалық реттеу туралы» Заңына сәйкес анықтауға байланысты жүргізіліп жатқан іс-шаралар жоспарлы негізде жүзеге асырылуда. Аталған бағытта, осы Заңның негізгі ерекшелігі, адамның және азаматтың өмір сүруге деген мүмкіндігін сапалы деңгейге көтеру, табиғи ортаның адамның өміріне деген қауіпсіздігін және жануарлар дүниесі мен өсімдіктердің, табиғи не техногендік төтенше жағдайлардың орын беру қаупін ескере отырып түрлі меншік нысанындағы объектілердің, мүліктердің сақталуын, өндірістің ретке келуін және бәсекелік қабілеттілігінің қамтамасыз етілуіне байланысты туындайтын қоғамдық қатынастарды реттеуге және мүдделі тұлғалардың құқықтары мен міндеттерін айқындауға бағытталғандығында. Келесі негізгі ерекшелігі жұмыс берушілермен еңбек қауіпсіздігі стандарттарын қолдануда (экономикалық қатынастардың субъектілеріне қатысты) еріктілік қағидатының бекітілуінде. Негізгі ерекшелігі осыда.

ҚР ЕК-нің 1-бабы 1-тармағының 35) тармақшасына сәйкес «еңбекті қорғау – құқықтық, әлеуметтік – экономикалық, ұйымдастырушылық – техникалық, санитарлық – эпидемиологиялық, емдеу – профилактикалық, оңалту және өзге де іс-шараларды қамтитын қызметкерлердің өмірі мен денсаулығының қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесі» мәтінінде айқындалған.

ҚР ЕК-нің 15-бабына сәйкес Қазақстан Республикасы Үкіметінің, басқа да мемлекеттік органдармен біргелікті, еңбек қатынастарын реттеу бағытындағы өкілеттілігі айқындалған. Осы мәселеде ҚР ЕК-нің 15-бабының 12 және 13-абзацтарына сәйкес Үкімет, біргелікті, жұмыс берушілердің және қызметкерлердің республикалық бірлестіктерімен, яғни өкілді органдарымен, республикалық Бас келісімді қабылдайды және тиісті мемлекеттік уәкілетті органдармен біргелікті еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау саласына қатысты нормативтік құқықтық актілерді қабылдау тәртібін белгілейді.

Қазақстан Республикасында еңбек қатынастарын, еңбек қатынастарымен тікелей байланысты қатынастарды, олардың қатарында, әлеуметтік әріптестік, еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау жөніндегі қатынастарды тікелей реттейтін және басқаратын мемлекеттік уәкілетті орган болып – Қазақстан Республикасының Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі танылады. Осы министрліктің өкілеттілігі Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 30 қарашадағы № 1159 Қаулысына сәйкес

айқындалады. Осы Қаулы негізінде аталмыш министрлікке қарасты Бақылау және әлеуметтік қорғау Комитеті құрылды. Осы Комитет медициналық-әлеуметтік сараптама жүргізетін мекемелердің қызметін айқындауды, ұйымдастыруды және бақылауды жүзеге асырады. Медициналық-әлеуметтік сараптама жүргізетін мемлекеттік және мемлекеттік емес мекемелердің, ұйымдардың уәкілеттілігі заңнамалық актілерімен айқындалады. Аталмыш мекемелердің құқықтары мен міндеттері Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2005 жылғы 20 шілдедегі № 750 Қаулысымен бекітілген Медициналық-әлеуметтік сараптама жүргізу Ережесіне сәйкес айқындалады. Осы Ережемен қызметкердің еңбек ету қабілеттілігінің төмендеуіне не жоғалтылу дәрежесін белгілеу, сондай-ақ, көмек пен күтімнің қосымша түрлеріне мұқтаждығын айқындау тәртібі белгіленген. Осы Ереженің 2-тармағына сәйкес мүгедектікті және еңбек ету қабілеттілігін жоғалту дәрежесін белгілеуді уәкілетті органның аумақтық бөлімшелері медициналық-әлеуметтік сараптама жүргізу жолымен іске асырады.

Келесі уәкілетті орган ретінде Міндетті әлеуметтік сақтандыру Қоры танылады. Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 25 сәуірдегі “Міндетті әлеуметтік сақтандыру туралы” Заңына сәйкес осы Қордың негізгі функциялары айқындалған. Жалпы, міндетті әлеуметтік сақтандыру жүйесі келесі уәкілетті мемлекеттік органдардың басқаруымен жүзеге асырылады: біріншіден, сақтандыру жарналарын Қорға өз уақытында аударылуын бақылау құзыреті Қазақстан Республикасының қаржы Министрлігіне, яғни, осы министрліктің аумақтық салық органдарына жүктеледі; екіншіден, Қордың кірісін (активін, түсімдерін) айналымға, табыс көздеріне салуды, сақтауды және есепке алуды Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі жүзеге асырады; үшіншіден, сақтандыру жарналарын жинақтау және олардың мониторингін ұйымдастыру қызметі Қормен қамтамасыз етіледі; төртіншіден, сақтандыру жағдаяттарының орын беруіне байланысты міндетті әлеуметтік сақтандыру жүйесінің қатысушыларына төленетін төлемдердің өз уақытында төленуін Қазақстан Республикасының Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау Министрлігі және оның аумақтық органдары бақылауға алады; бесіншіден, Қорға жұмыс берушілермен аударылатын әлеуметтік сипаттағы төлемдерді, сонымен қатар, міндетті әлеуметтік сақтандыру жүйесінің қатысушыларына төленетін төлемдерді РМҚ «Мемлекеттік зейнетақы жарналарын жинақтаушы Орталық» жүзеге асырады.

Қоршаған ортаны ластаудың негізгі әр алуан түрлері, олар: химиялық, механикалық (қоқыстау), биологиялық (жұқтыру), физикалық (радиациялық, акустикалық немесе электромагниттік сәуле шығару, тербеліс) басқа да түрлерінің табиғатқа, адамның денсаулығына келтіретін зиянды факторларын анықтау міндеті Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау министрлігіне жүктелген.

Келесі уәкілетті орган Акционерлік Қоғам (АҚ) «Өмірді сақтандыру компаниясы «Мемлекеттік аннуитеттік компания» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2004 жылғы 24 желтоқсандағы № 1377 Қаулысына негіз құрылып уәкілеттігі айқындалды (бұдын әрі – Аннуитеттік компания). Аннуитеттік компанияның құрылуы және осы Компанияны құруда – Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 7 ақпандағы № 30 – III ҚРЗ «Қызметкер еңбек (қызмет) міндеттерін атқарған кезде оның өмірі мен денсаулығына зиян келтірілгені үшін жұмыс берушінің азаматтық-құқықтық жауапкершілігін міндетті сақтандыру туралы» Заңының нәтижелі қолданылуының механизмін анықтау және осы Заңмен айқындалған мақсаттарға жету міндеті қойылды.

ҚР ЕК-нің 324- бабының 2- тармағына сәйкес арнайы тергеп-тексеруге негіз болатын жазатайым оқиғаларға: 1) ауыр немесе кісі өлімімен аяқталған жазатайым оқиғалар; 2) зардап шеккен адамдардың жарақаттарының ауырлық дәрежесіне қарамастан, бір мезгілде екі және одан да көп қызметкерлер ұшыраған топтық жазатайым оқиғалар; 3) қатерлі уланудың топтық оқиғалары жатады. Осы баптың 4 және 5 тармақтарына сәйкес қызметкердің (қызметкерлердің) қатерлі улану жағдаяттарына байланысты құрылатын комиссияның жұмысына халықтың санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығы саласындағы мемлекеттік органның өкілдері, сонымен қатар, сақтаушы ұйыммен шартты

қатынастарда болатын жұмыс берушілерге қатысты, сақтандыру ұйымының өкілі қатысады.

Өндірістік практика өтіп жүрген оқушыларға, студенттерге басқа да тыңдаушыларға қатысты, осы Кодекстің 324-бабының 7-тармағына сәйкес, олардың өміріне, денсаулығына зиян келтірілген жағдайда орын беретін жазатайым оқиғаны тергеп-тексеру туралы комиссия оқиға орын берген ұйымның басшысымен құрылып қажетті іс-шаралар сол ұйымның басшысымен іске асыралады. Комиссия жұмысына жұмыс берушінің және зардап шеккен жеке тұлғаның өкілі қатысады.

ҚР ЕК-нің 324-бабының 10-тармағына сәйкес көлік құралдарының авариясы салдарынан болған жазатайым оқиғаларды тергеп-тексеру жол полициясының материалдары негізінде жүргізіледі. Жол полициясы, тергеп-тексеру жөніндегі комиссия төрағасының талабы бойынша, бес күннен кешіктірмей тергеп-тексеру материалдарының көшірмелерін беруге міндетті.

Қазақстан Республикасының Индустрия және жаңа технология министрлігіне қарасты Техникалық реттеу және метрология Комитеті халықтың өмірін, денсаулығын сақтау мақсатында, өндірістік үдеріске, өндірістік объектілерге, тауарларға, жұмыс түрлеріне, еңбек құралдарына қойылатын бірыңғай талаптарды айқындайды және сол талаптардың мүлтіксіз орындалуын қадағалауды жүзеге асырады. Техникалық реттеу және метрология комитеті, мемлекеттік мекеме ретінде, техникалық реттеу мен өлшемдер бірлігін дамытуды, машиналар мен жабдықтарын қауіпсіздігіне қатысты қатерлерді бағалауды, заңнама талаптарына сай келмейтін машиналар мен жабдықтар бойынша тұтыну нарығының мониторингін жүргізу және оларды сатуға жол бермеу жөніндегі шараларды нысықтауды, салалық бағыттылыққа сәйкес өндірістің, тауардың қауіпсіздігі саласындағы мемлекеттік реттеуді жүзеге асырады. Комитеттің басқа да міндеттері мен өкілеттіктері Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 5 желтоқсандағы № 1180 «Қазақстан Республикасы Индустрия және сауда министрлігінің кейбір мәселелері туралы» Қаулысымен айқындалады.

Соңғы жылдардағы өндіріс орындарында орын беріп жатқан жазатайым жағдайлардың жай-күйін, себептерін айқындау барысында қазіргі қолданыстағы қалыптасқан құқықтық тәсілдердің жеткілікті деңгейде емес екендігі айқындалуда және еңбек қауіпсіздігі мен еңбек гигиенасы мәселелері бойынша жаңа міндеттердің шешімін ғылыми негізде айқындау қажеттілігі күн тәртібінде тұрған мәселе болып саналады. Осы мақсатта Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің «Еңбекті қорғау жөніндегі республикалық ғылыми-зерттеу институты» РМҚК (бұдан әрі - «ЕҚРҒЗИ») Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2004 жылғы 13 тамыздағы № 854 Қаулысына сәйкес құрылды.

Еңбек қауіпсіздігін қамтамасыз ету міндеті басқа да мемлекеттік органдарға жүктелген, олардың қатарында: төтенше жағдайлар жөніндегі министрлік (өрт қауіпсіздігі, өнеркәсіптік, жер асты құбырларын өткізу, таулы аймақтарда қызмет атқару т.б. қызмет түрлері бойынша); ауыл шарушылығы; мәдениет және спорт саласы және басқа да салалық органдардың құқықтық мәртебесі арнайы заңдармен айқындалады.